

4. Zonde in de kerk – 1 Kor 5

In 1 Kor 5 reageert Paulus op een concreet probleem in de gemeente van Korinthe: “¹Het is algemeen bekend dat er een geval van ontucht bij u is dat zelfs bij de heidenen niet voorkomt: er is iemand die met de vrouw van zijn vader leeft. ²En u blijft maar trots op uzelf. Zou u niet eerder geschokt en bedroefd moeten zijn en de gene die dit doet uit uw midden moeten verwijderen.”

Het Griekse PORNEIA, hier vertaald als ‘ontucht’, duidt op verschillende soorten ongeoorloofd seksueel gedrag. In Korinthe ging het om incest in de Bijbelse en antieke betekenis, maar waarschijnlijk niet om seksuele omgang tussen bloedverwanten (biologisch incest, in onze ‘moderne’ betekenis). Een man uit de gemeente leefde in een seksuele relatie met “de vrouw van zijn vader” (er staat niet: met zijn moeder), vermoedelijk zijn stiefmoeder, of mogelijk een vrouw die als echtgenote of concubine aan zijn vader verbonden was geweest (we weten ook niet of die vader nog leeft). Ook al was het geen biologisch incest, zo’n samenleven was verboden door de Levitische wet (Lev. 18:8; 20:11; Deut 23:1) en ook door de Romeinse rechtsregels. De situatie lag dus buiten de gangbare morele norm, zowel de Joodse als de Romeinse.

Sommige rabbijnen echter lieten dergelijke verbintenissen toe voor heidenen die zich tot het Jodendom hadden bekeerd – wat misschien het uitblijven van een reactie vanwege de Korinthische gemeente verklaart. Merk op dat Paulus vooral reageert op het uitblijven van een stevige reactie van de gemeente.

Paulus reageert

“...alsof ik bij u was, heb ik in de naam van onze Heer Jezus de man die dit doet al veroordeeld. Wanneer u en ik dus in de geest bij elkaar zijn, en de kracht van onze Heer Jezus bij ons is, ⁵moet u die persoon aan Satan uitleveren. Dan gaat zijn huidige bestaan verloren, opdat hij zal worden gered op de dag van de Heer.” – v. 4-5

...

“Wat ik bedoel is dit: u mag niet omgaan met iemand die zichzelf een broeder of zuster noemt, maar in feite een ontuchtpleger is, een geldwolf, afgodendienaar, lasteraar, dronkaard of uitbuiters. Met zo iemand mag u beslist niet eten. ¹²Waarom zouden we over buitenstaanders oordelen? U hoeft toch alleen te oordelen over leden van de gemeente? ¹³Over de buitenstaanders zal God oordelen. Maar binnen de gemeente geldt: ‘Verwijder wie kwaad doet uit uw midden.’ – v. 11-13

Paulus’ woorden in 1 Kor 5 klinken hard, zeker in onze ‘moderne’ oren. Onwillekeurig moet ik dan denken aan wat Jezus zei in Mat 18: “¹⁵Als een van je broeders of zusters tegen je zondigt, moet je die daarover onder vier ogen aanspreken. Als ze luisteren, dan heb je ze voor de gemeente behouden. ¹⁶Luisteren ze niet, neem dan een of twee anderen mee, zodat de zaak zijn beslag krijgt dankzij de verklaring van ten minste twee getuigen. ¹⁷Als ze naar hen niet luisteren, leg het dan voor aan de gemeente. Weigeren ze ook naar de gemeente te luisteren, behandel hen dan zoals je een heiden of een tollenaar behandelt. (...) ²¹Daarop kwam Petrus bij hem staan en vroeg: ‘Heer, als mijn broeder of zuster tegen mij zondigt, hoe vaak moet ik dan vergeving schenken? Tot zevenmaal toe?’ ²²Jezus antwoordde: ‘Niet tot zevenmaal toe, zeg ik je, maar tot zeventig maal zeven.’”

- Paulus klinkt hard... Zou dit kunnen komen door zijn farizeïsche achtergrond? Of moet je soms keihard zijn? Ook als kerk? Wat is uw reactie op wat Paulus schrijft?
- Klinken Paulus’ woorden hetzelfde als Jezus’ woorden? Wat is uw aanvoelen?
- “Ik heb die man al veroordeeld...” – Hoe valt dit te rijmen met wat Jezus zegt over ‘niet oordelen’?
- Niet oordelen... betekent dit alles oogluikend toelaten? Kun je als gemeente te laks / te streng zijn?
- In christelijke kringen wordt alles wat met seksualiteit te maken heeft heel streng beoordeeld. In vers 11 heeft hij het echter ook over hebzucht, afgoderij, kwaadsprekerij of verbale mishandeling, dronkenschap, uitbuiting en bedrog. Reactie?

De overeenkomsten en verschillen tussen beide tekstgedeelten kunnen verhelderend werken.

Waar gaat het over?

In 1 Kor 5 gaat het over een openbare en voortdurende ongeoorloofde seksuele relatie: een gemeentelid “heeft de vrouw van zijn vader”. De meeste uitleggers gaan ervan uit dat dit gaat om een relatie die ook in de Romeinse wereld niet geoorloofd was.

Mat 18 spreekt over een broeder die heeft gezondigd (‘tegen u’ komt niet voor in alle manuscripten – dus misschien is het persoonlijk, misschien ook niet). De precieze zonde wordt niet genoemd.

→ 1 Kor. 5 behandelt een concreet en publiek schandaal; Mat. 18 spreekt meer algemeen.

Is het een openbaar probleem of eerder privé?

In 1 Kor 5 is de zaak algemeen bekend (v. 1); Paulus behandelt een situatie die openbaar is. Hij denkt zeker ook aan de reputatie van de gemeente. Ook in de Romeinse wetgeving was de seksuele relatie waarover sprake niet toegestaan.

In Mat 18 begint de zaak op persoonlijk niveau ('onder vier ogen'), nog voor een en ander publiekelijk escaleert.

- In welke mate mag of moet de reputatie van de geloofsgemeenschap meespelen? Kan er te veel gedacht worden aan het individu, of omgekeerd: kan het beschermen van de groepsreputatie te zwaar doorwegen?
- In hoever mag of moet de gemeente doordringen in de privésfeer van mensen? Wanneer wel, wanneer niet? Mag alles zomaar publiek gemaakt worden (in een comité, in de kerk)?
- Wat kunnen de gevolgen zijn wanneer 'zonde' getolereerd en genormaliseerd wordt in een geloofsgemeenschap? En anderzijds: kan een groep ook te ver gaan in het publiekelijk afkeuren van bepaalde gedragingen (tot een soort heksenjacht toe)?

Wie moet het initiatief nemen?

Paulus roept de hele gemeente op om te handelen. De gemeente had moeten treuren en de ernst van de situatie erkennen. Niet alleen de zonde van de man, maar ook de tolerantie en zelfgenoegzaamheid van de gemeente wordt op de korrel genomen.

Jezus vraagt aan de benadeelde of bezorgde broeder om de eerste stap te zetten: een persoonlijk gesprek en terechtwijzing. Pas wanneer er halsstarrige onwil is om 'te luisteren' wordt iemand anders en tenslotte de gemeente erbij geroepen.

→ Zonde mag niet zomaar worden genegeerd, maar er moet doordacht en met wijsheid gehandeld worden.

- Mag alles zomaar publiek gemaakt worden (in een comité, in de kerk)? Hoe zit dat met de bescherming van de privacy?
- Wat zijn de voordelen en nadelen van een persoonlijke aanpak / een groepsoptreden? Hoe belangrijk is het in dit proces om waarlijk te luisteren?
- Eerst onder vier ogen, pas daarna anderen erbij halen... Om zelf sterker te staan en gelijk te halen? Of om een eerlijk en evenwichtig oordeel te garanderen (vermijden van roddel, van willekeur, van snelle veroordeling, van machtsmisbruik,...)?

Met welke instelling optreden?

Paulus hoopt dat de zondaar "gered zal worden op de dag van de Heer".

Jezus formuleert het zo: "Als je broeder of zuster luistert, dan heb je hem of haar voor de gemeente behouden."

→ Het doel is redding, herstel en terugwinning, niet vergelding, publieke vernedering of straf, geen 'politieke' afrekeningen! Ook geen definitief oordeel over iemands al of niet gered zijn.

Wat doen? Behandelen als tollenaars en heidenen – uit de gemeente verwijderen?

Jezus presenteert een soort stappenplan: eerst onder vier ogen proberen uit te klaren, daarna (bij onwil en pertinente weigering van de betrokkene om 'te luisteren') één of twee anderen, vervolgens de gemeente. Bij blijvende onwil: "Weigeren ze ook naar de gemeente te luisteren, behandel hen dan zoals je een heiden of een tollenaar behandelt." (Mat 18:17)

Heidenen en tollenaars werden niet beschouwd als volwaardige leden van de geloofsgemeenschap. Anderzijds zien we dat Jezus vaak bijzondere aandacht schenkt aan deze door de Joodse maatschappij uitgestoten mensen.

Paulus bevindt zich waarschijnlijk al bij de laatste fase van het proces. De feiten lijken bekend en niet betwist. Paulus zegt dat hij al geoordeeld heeft. Hij maant de gemeente dan ook aan om samen te komen en "wie kwaad doet uit uw midden te verwijderen".

Vers 5 is bijzonder hard geformuleerd: "U moet die persoon aan Satan uitleveren. Dan gaat zijn huidige bestaan verloren (lett.: tot vernietiging of ondergang van het vlees), opdat hij zal worden gered op de dag van de Heer." In Paulus' voorstellingswereld staat de gemeente onder de heerschappij van Christus, terwijl de wereld buiten Christus nog onder vijandige machten ligt. Iemand "aan de satan overgeven" kan daarom betekenen: De gemeente moet ophouden deze man als volwaardig lid van de geloofsgemeenschap te bevestigen en hem buiten de be-

schermende en bevestigende sfeer van de geloofsgemeenschap plaatsen, om hem confronteren met de werkelijkheid van zijn keuze, in de hoop dat deze pijnlijke confrontatie zijn zondige levenswijze breekt ('vernietiging van het vlees') en hij zich bekeert en toch gered wordt. De gemeente maakt hem niet tot eigendom van Satan, ze voert geen magische ceremonie uit, maar houdt wel op hem te verzekeren dat alles in orde is.

Misschien kunnen we het zo formuleren: *"Erken hem niet langer als iemand die in goede gemeenschap met Christus en de gemeente leeft. Laat hem de ernst en de destructieve gevolgen van zijn keuze ondervinden, zodat zijn door zonde beheerste leven gebroken wordt en hij uiteindelijk tot redding komt."*

Recent hebben sommige onderzoekers gewezen op overeenkomsten met antieke vloektabletten. Daarin werd iemand "overgegeven" aan een godheid of demonische macht met het verzoek die persoon te straffen of te vernietigen. Volgens deze interpretatie spreekt Paulus een soort religieuze vervloeking uit.

En ook vers 11: "Wat ik bedoel is dit: u mag niet omgaan met iemand die zichzelf een broeder of zuster noemt, maar in feite een ontuchtpleger is, een geldwolf, afgodendienaar, lasteraar, dronkaard of uitbuiters. Met zo iemand mag u beslist niet eten." In sommige christelijke gemeenschappen wordt dit heel letterlijk toegepast.

Echter: In de huisgemeenten van de eerste eeuw liepen gezamenlijke maaltijden, sociale verbondenheid en de viering van het avondmaal sterk in elkaar over. "Niet met zo iemand eten" betekende daarom meer dan het weigeren van een kop koffie. Het was een signaal dat aangaf dat de zondaar niet meer erkend en bevestigd werd als iemand die bij Christus hoorde. Dit betekent niet noodzakelijk dat niemand ooit met hem (of haar) mocht spreken; dat familieleden alle zorg moesten stopzetten; dat men die persoon publiek moest vernederen; dat hij niet meer naar een openbare bijeenkomst mocht komen; dat verzoening onmogelijk was.

- Hoe kan Jezus' manier van omgaan met tollenaars en heidenen ons helpen om een gezonde houding te hebben?
- Hoe begrijp jij wat Paulus (aan)beveelt? Hoe reageer je erop? Hoe een en ander toepassen in onze situatie, onze tijd, onze cultuur?
- Zondaars 'verwijderen'... Welke zondaars? Omwille van welke zonden (wie is zonder zonde? – zelfs Paulus zegt in de brief aan de Romeinen dat hij slaaf is van de zonde...)?
- Waarom verwijderen? Omwille van de reputatie van de kerk? Om anderen niet te 'besmetten'?

En vergeving?

Jezus' uitspraken in Mat 18 zitten in een duidelijk vergevingsgezind pastoraal kader. Voorafgaand: de herder gaat op zoek naar het verloren schaap en brengt het terug. Want: "jullie Vader in de hemel wil niet dat één van deze kleinen verloren gaat". (Mat 18:14). Daarna volgt: "Als je broer zondigt, ga dan naar hem toe." (v 15). En na Jezus' woorden over 'tucht' is er een heel gedeelte over veelvuldig vergeven (tot zeventig maal zeven keer). Vanaf v.23 vertelt hij dan nog een parabel over schuld en vergeving, waarin heel duidelijk wordt dat iederéén vergeving nodig heeft!

In 1 Kor 5 spreekt Paulus niet expliciet over vergeving, wel over redding.

Vaak wordt 2 Korintiërs 2:5–11 hiermee verbonden. Daar schrijft Paulus dat de bestraffing door de meerderheid voldoende is geweest en dat de gemeente de betrokkene nu moet: vergeven, bemoedigen, opnieuw liefde betonen zodat hij niet door buitensporig verdriet wordt verteerd.

Dat zou een prachtig vervolg zijn op 1 Korintiërs 5: de maatregel heeft gewerkt en nu moet de uitsluiting stoppen. Maar we weten niet zeker of het om dezelfde persoon gaat. Hoe dan ook is 2 Korintiërs 2 van groot belang voor het algemene principe: kerkelijke discipline mag niet eindeloos doorgaan nadat zij haar doel heeft bereikt. Paulus waarschuwt daar zelfs dat Satan ook gebruik kan maken van onvergevingsgezindheid en overmatige hardheid.

Als gelovigen en als kerkgemeenschap worden we opgeroepen om enerzijds niet alles goed te praten en te normaliseren, en anderzijds niet hard en streng op te treden waarbij mensen ontmoedigd raken en afgeschreven worden.

- Wat is vergeving, en wat is het niet? Zijn er voorwaarden om te kunnen vergeven?
- Betekent vergiffenis dat alles weer helemaal is als voorheen (bv. dat iemand weer dezelfde functie kan opnemen)?
- Hoe zou je, na deze studie, een gezonde handelswijze omschrijven wanneer er sprake is van onaanvaardbaar gedrag door geloofsgenoten?